СТАНОВИЩЕ

от д-р Светла Пенева Коева, професор в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ към Българската академия на науките,

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен **„доктор“**
в областта на висше образование: 2. Хуманитарни науки,
професионално направление: 2.1. Български език

Автор на дисертационния труд: **Мая Филипова Йосифова**
Тема на дисертационния труд: **„Език в пространството: синтактични и семантични особености“**

1. Общо представяне на процедурата и на получените за рецензиране материали

Определена съм за член на научното жури във връзка с процедурата за защита на дисертационния труд на тема „Език в пространството: синтактични и семантични особености“ от **Мая Филипова Йосифова** към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за придобиване на образователната и научна степен „**доктор“** в областта на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология (Български език).

Представеният от Мая Йосифова комплект материали отговаря на изискванията на нормативната уредба и включва: автобиография; дисертационен труд; автореферат; протокол и становище за проверка на оригиналността на дисертационния труд; списък и текстове на публикациите на Мая Йосифова.

2. Кратки биографични данни

Мая Йосифова е получила висшето си образование в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и е бакалавър по българска филология (2012 г.) и магистър по лингвистика (2021 г.). От 2022 година е докторант в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по славянски филологии, Катедра по български език. От същата година е преподавател в НМА „Проф. Панчо Владигеров“ по български език като чужд. През 2022 година е участвала в проекта „Концептуален модел за интерактивен учебник по български език за чужденци – начално ниво“, а през 2025 година – в проекта „Теренно изследване на българския жестов език“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Дисертацията „Език в пространството: синтактични и семантични особености“ разглежда ролята на пространството в българския жестов език при изразяването на събития с присъстващи или отсъстващи участници. Авторката определя обекта на изследването като „пространствената организация на дискурса в българския жестов език и функцията на пространството в синтактичната структура“, а предмета като „конкретната реализация на предикатно-аргументната структура при глаголи от типа несъгласуващи се и съгласуващи се, разграничавани според степента и характера на пространствената им

ориентация към аргументите“ (7 стр.). За целите на изследването са събрани и анотирани емпирични данни в условия на естествена спонтанна комуникация; класифицирани са глаголните предикати в събрания материал и са описани начините за реализация на аргументите. В труда се обосновава схващането, че жестовото пространство не е просто среда за артикулация, а има специфична и важна функция за изграждане на изказванията.

4. Познаване на проблема

Майя Йосифова познава в дълбочина разглежданата проблематика и особеностите на българския жестов език. Приложената библиография съдържа значителен брой изследвания на английски и български език. Авторката демонстрира сериозни знания за съвременните теории, свързани с жестовия език, което ясно личи от първите четири глави на дисертацията.

5. Методи на изследването

Теоретичният анализ в дисертацията се основава на теренни изследвания в гр. Монтана и в гр. Бургас, както и на корпусна обработка и анотация на събрания материал. Използват се индуктивни подходи (при извеждането на модели и зависимости въз основа на наблюдаваните данни) и дедуктивни подходи (при прилагането на предварително приета теоретична рамка). Съчетани са описателният, структурно-синтактичният и функционално-семантичният анализ. Включен е и ограничен количествен анализ на повтарящи се модели при реализацията на аргументната структура

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд „Език в пространството: синтактични и семантични особености“ е в обем от 260 страници и се състои от увод, пет глави, заключение, справка за приносите, библиография и приложения.

Във втора глава „От образ към структура: пътят към граматичната система на жестовия език“ се представят методологичните принципи, използвани при събирането на емпирични данни в изследванията върху жестовите езици. Разглеждат се принципите на пространствената организация на жестовете и основните елементи на морфологичната структура, като се проследява как формалните параметри на жеста се превръщат в носители на значение и граматична функция. Авторката обобщава, че в съвременните модели за жестови езици, базирани на параметрите на Уилям Стоки, жестовете се описват като съставени от пет основни параметъра – форма на ръката, място на артикулация, движение, ориентация и немануални компоненти. Твърдението, че „всеки от изброените параметри включва набор от контрастивни фонеми“ (с. 69), е по-скоро некоректно употребено, доколкото в жестовите езици не се говори за фонеми в традиционния смисъл, а за контрастивни елементи или дистинктивни признаци. Прецизиране изисква и твърдението, че „докато във вербалните езици морфемата представлява линейна, звуково реализирана единица, която се комбинира последователно в думата, в жестовите езици тя се проявява чрез едновременни пространствени модификации на жеста“ (с. 71), доколкото жестовите езици съчетават едновременност и линейност, а не се определят единствено чрез едновременност.

В трета глава се въвеждат трите основни групи глаголи, разграничени от Карол Падън, за които в дисертацията се използват следните български термини (с. 88): *съгласуващи се глаголи* (agreement), *несъгласуващи се глаголи* (plain), наречени и *прости глаголи* (с. 111), *пространствени глаголи* (spatial). Макар че терминът *съгласуващи се глаголи* произтича от съответния термин на английски, предложените термини за български не отразяват ясно типологичните различия. Доколкото същността на явлението се изразява в промяна (или липса на промяна) на формата на жеста за съответния глагол с цел маркиране на граматични отношения между глагола и аргументите, става въпрос за глаголи с експлицитно пространствено маркиране на граматични отношения и за глаголи без експлицитно пространствено маркиране на граматични отношения. Така наречените пространствени глаголи могат да се разглеждат като глаголи без експлицитно пространствено маркиране на граматични отношения, но с промяна на жеста за изразяване на представяната ситуация. Това насочва към бинарно противопоставяне, възприето и в редица съвременни теоретични модели. Трябва да се отбележи, че авторката посочва, че използваната в дисертацията терминология има описателна функция и служи за представяне на съществуващите модели (с. 117), както и ограниченията на съществуващата литература върху българския жестов език.

Отново в рамките на теорията на Карол Падън се приема, че при съгласуващите се глаголи началната точка на движението може да функционира като маркер за субекта, а крайната точка – като маркер за обект, като по този начин се реализира пространствено представяне на аргументната структура. В тази част на дисертацията се наблюдава липсата на достатъчно илюстративен материал, който да представя ясно разграничението между отделните класове глаголи в жестовите езици, както и техните лексикални съответствия. По-голям брой примери, включително с лексикални жестове, които реализират аргументите при т. нар. *съгласуващи се* глаголи, биха позволили по-убедителна проверка на хипотезата за степента на граматикализация на пространството.

В четвърта глава „Пространството като средство за изразяване на референция в жестовите езици“ се разглеждат основните теоретични перспективи към анализа на глаголната система в жестовите езици.

Пета глава, озаглавена „Теоретичен модел и анотационна методология на изследването“, има централно значение за дисертационния труд. В тази част се представят възприетият теоретичен подход, принципите на анотация и критериите за анализ, както и емпирични данни от българския жестов език, илюстриращи т.нар. *съгласуващи се* и *несъгласуващи се* глаголи. Трябва да се отбележи, че в дисертацията не се наблюдава експлицитно прилагане на генеративната лингвистика като теоретична рамка (с. 150), доколкото използваните понятия като индексиране, аргументна структура и валентност не са специфични за конкретен теоретичен модел, а се използват широко в дескриптивната и във формалната лингвистика.

Безспорен интерес представлява корпусът от анотирани жестови данни, като обемът му не е изрично уточнен в дисертацията. Предлаганият анотационен модел е достатъчно подробен и същевременно отворен за въвеждане на нови анотационни категории и допълнителни слоеве.

Конкретният лингвистичен анализ почива на добре мотивирани критерии: глаголните жестове се модифицират чрез движение, ориентация и локализация, като тези параметри се свързват с аргументната структура на предиката. Използват се реални и виртуални локуси за референтите на аргументите, а немануалните маркери могат да участват в маркирането на референцията. Доколкото ни е известно, при анализа на жестовите езици не се използват категории като лице и число по традиционно приетия начин за вербалните езици, а се заменят от референтни и дискурсивни категории, реализирани чрез пространствени локуси и стратегии за референция. В този смисъл, използването на категориите лице и число при анализа на глаголите в жестовите езици следва да бъде теоретично обосновано.

7. Приноси и значимост на разработката

Дисертационният труд „Език в пространството: синтактични и семантични особености“ показва сериозните възможности на Мая Йосифова за научно изследване, анализ и обобщение. Съществен принос представлява обстойното представяне на основните теоретични постановки в областта на жестовите езици и тяхното частично прилагане към българския жестов език.

Събирането и анотирането на емпиричен материал, макар и в ограничен обем, поставя основи за съвременно описание и анализ на особеностите на българския жестов език.

Формалното описание на основните групи глаголи в жестовите езици, базирано върху български примери, представлява важен принос към типологичното изследване на глаголната система в жестовите езици.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Мая Йосифова прилага четири самостоятелни научни публикации и една в съавторство, които отразяват етапи от изследователската работа на авторката по дисертацията.

9. Лично участие на автора в оценяваните научни трудове

По наше мнение рецензираният дисертационен труд и прилежащият му автореферат са резултат от лично творчество.

10. Автореферат

Авторефератът обхваща 49 страници и отразява съдържанието на дисертацията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение, даваме своята положителна оценка за проведеното научно изследване, представено в дисертационния труд „Език в пространството: синтактични и семантични особености“. **Предлагаме на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Мая Филипова Йосифова в областта на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология (Български език).**

20 май 2026 г. Автор на становището: проф. д-р Светла Коева